

Tóth Olivér István:
Egy hiánypótló Hegel-portré

Simon Ferenc: *Hegel élete és filozófiája*¹

Nem kis ambícióval indul az a monográfia, amely nemcsak Hegel filozófiáját és annak fejlődését szeretné teljes értékű monografikus igényességgel bemutatni, hanem teljes biográfiát és karképet szeretne nyújtani, mindemellett pedig ezek kölcsönhatásáról is van valamiféle mondanivalója. A feladat szinte lehetetlen: a nem kis terjedelem (maga a főszöveg négyszázötvenhét oldalt tesz ki) ellenére beláthatatlan anyaggal dolgozik a szerző, amikor egyszerre vállalkozik a teljes hegeli életmű, annak előzményei és recepciója bemutatására. Ennek ellenére az eredmény több mint figyelemre méltó.

Mindig problematikus az elrendezés, hogyan lehet egy kötetben tárgyalni egy szerző életét és filozófiáját. Volt már erre több kísérlet a sorozaton belül is, ezek közül Simon Ferenc talán a legjobb megoldást választotta, amikor nem különálló fejezetekben tárgyalta az életutat és a bölcseleti fejlődést, de nem is keverte össze végletesen a kettőt, hanem Hegel egyes korszakainál (a nagyobb fejezetek elején) ismerteti azokat a biográfiai jellegű, történelmi és szellemtörténeti fejleményeket, amelyek hatást gyakoroltak a filozófusra az adott periódusban, majd rátér a művek külön tanulmányokként is olvasható elemzéseire. Természetesen meg kell jegyezni, hogy az ilyen struktúrájú tárgyalásmódra különösen alkalmas Hegel élete, hiszen a hányattatott sorsú filozófus pályáját jól érzékelhető cezúrák és gyakori helyváltoztatások tagolják az utókor szemében könnyedén elkülöníthető korszakokra. Ennek megfelelően mindig értesülünk azokról a szellemi hatásokról, amelyek filozófiája kialakítása közben Hegelt érték, mégsem hat zavarólag a sok adat, nem „húzzák le” az elemzéseket a történetiség szintjére, azokat a szerző a maguk egyediségében tudja vizsgálni.

Márpedig adatból a kötetben van bőven, ezt mutatja a lábjegyzetek hatalmas száma (ezerkétszázharmincnyé) is, és az, hogy a szerző az életrajz esetében nem szorítkozik pusztán a tények száraz ismertetésére, hanem kísérletet tesz a hatalmas és már a kortársak korában megindult Hegel-recepció értelmezésére is. Vagyis amikor Hegel életének egyes mozzanatainak tárgyalására kerül sor, azonnal megtudhatjuk azt is, mit gondoltak ezekről a mozzanatokról Hegel korszakos jelentőségű

¹ Simon Ferenc: *Hegel élete és filozófiája*, Máriabesnyő-Gödöllő, Attraktor, 2010. *Ad hominem* sorozat.

kutatói: Dilthey, Lukács vagy éppen Fulda, valamint, hogy ezen interpretátorok elemzéseit, kiemelésit mennyire tartja legitimnek Simon Ferenc. Így az olvasó azonnal el tudja helyezni a közölt információt a Hegel-kutatás koordinátarendszerében, és az életrajzt olvasva előtűnik Simon nagyon is egyértelmű véleménye arról, milyen viszonyban áll az életmű az életúttal.

Ez a tárgyalásmód jót tesz a mű elfogulatlanságának is: a fent említett szerzőkkel ellentétben itt nem egyetlen ember Hegel-képe, hanem a főszövegből és a jegyzetekből több, egymással konkuráló Hegel-portré és narratíva rajzolódik ki, ahol a hangsúlyokat ki-ki máshova helyezi. Természetesen Simon Ferenc mindenhol jelzi a saját álláspontját, azonban az emlékezések és elbeszélések polifóniájában nem a többiek túlhangsúlyozására és a saját álláspontjának kizárólagossá tételére törekszik, hanem éppen a bizonyos és bizonytalan elemek elkülönítésére, és annak hangsúlyozására, milyen fontos a bizonytalan elemek interpretációja a bölcséleti életmű szempontjából. Ilyenre példa a tübingeni évek cizellált elemzése.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az egyes műveket az életút felől próbálna meg értelmezni a szerző – ez talán a mű egyik legnagyobb bűvészmutatványa –, hanem mindig tartva magát az *aurea mediocritas*hoz, a szellemi hatások jelzése mellett önállóan is megálló elemzéseket közöl a művekről. A főbb műveknek aprólékos, fejezetről fejezetre haladó elemzését kapjuk (csak a *Szellem fenomenológiája* elemzése közel száz oldalt tesz ki), így az olvasó pontosan nyomon követheti a filozófus komplex gondolatmenetét, az egyes művekben kibomló gondolati ívet. Ez az – egyébként az egész könyvre jellemző – precizitás azonban egyáltalán nem eredményezi a szöveg szétesését, éppen ellenkezőleg: az egységes gondolati ívet még azon munkák esetében is sikerül Simon Ferencnek felmutatnia, amelyek töredékességük, vagy utólagosan rekonstruált jellegük miatt rendkívül nehéz olvasmányt jelentenek. Ennek talán legszembetűnőbb példája a hegeli esztétika tárgyalása, ahol a hotho-i jegyzet struktúrájának szolgai követése helyett az eredeti gondolatmenetnek és annak a német idealizmusban elfoglalt helyének – a lehetőségekhez képest pontos – leírását kapjuk. Így tehát ez a fejezet mindenképpen kitüntetett figyelmet érdemel a hegeli esztétikában elmélyedni szándékozók körében.

Annak ellenére – vagy éppen azért –, hogy a monográfia külön fejezetekben tárgyalja és részletesen elemzi az egyes műveket, a könyvet egyben olvasva egy egységes gondolkodói pálya jelenik meg a szemünk előtt, annak belső fejlődésével, esetleges zsákutcáival és problémáival együtt. A szerző nem próbálja meg eltitkolni a hegeli filozófia egyes nehézségeit, vagy ellentmondásait, ugyanakkor nem törekszik a szakirodalom által tárgyalt problémák olcsó megkerülésére sem azáltal, hogy azokat ellentmondásnak minősítené. Mindenhol, ahol lehetséges, megmutatja, hogy azok a látszatellentmondások (mint Hegel viszonya a forradalomhoz

stb.), amelyeket a kevésbé értő, vagy éppen ellenséges recepció a hegeli rendszer tökéletlenségének példáiként igyekszik felmutatni, valójában elnyerik helyüket a rendszerben; ambivalenciájuk nem a gondolkodás következetlenségéből, hanem a jelenségek ellentmondásosságából fakad. Így tehát mindenképpen hiánypótló kötetet tarthat a kezében az olvasó, amely egyszerre szolgálhat bármely egyetemen kiválóan alkalmazható kézikönyvül, de a filozófia iránt érdeklődő olvasó igényes ismeretterjesztő olvasmányául is, köszönhetően annak, hogy az életrajzi adatok mellett a filozófiai előzményeknek, a művek részletes elemzése mellett pedig tartalmuknak ismertetésére is jut idő.

Mindazonáltal ez utóbbi szerepét, ti. a hegeli filozófiának a laikus közönséggel való megismertetését – éppen filozófiai mélysége és igényessége miatt – a kötet kevésbé tudja betölteni: elemzései egyes helyeken, talán a szorító terjedelmi korlátok miatt is, az eredeti művek ismerete nélkül, a bőséges idézetek ellenére kevésbé követhetőek, és sokszor az előzetes ismeretekre támaszkodnak. Ez azonban nem meglepő egy olyan szerző esetében, mint Hegel, akire már kortársai – tanítványai és ellenfelei egyaránt – mint a filozófia valamilyen értelemben vett beteljesítőjére tekintettek, és akinél tovább bizonyos értelemben a mai napig nem tudott eljutni a filozófia. Ennek megfelelően annak, aki az ő életművébe szeretne betekintést nyerni, tudnia kell, hogy nem kis feladatra vállalkozik. Azonban ha nem kíméli a fáradságot, ettől a könyvtől minden szükséges segítséget megkaphat. Ehhez jelent segítséget a könyv végén található kronológia, a Hegel egyetemi előadásait összefoglaló táblázat – amelyből pontosan kirajzolódik az utolsó évek pályaképe – és a bibliográfia.

Itt kell azonban megjegyezni, hogy rendkívül zavaró, hogy a hatalmas mennyiségű felhasznált irodalomból csak a fontosabbakat gyűjti listába a szerző, a többit a jegyzetek közül kell kibogarászni az érdeklődőnek. Ez különösen annak tükrében fájó pont, hogy gyakorlatilag minden releváns műre történik hivatkozás: ha tehát a hivatkozások teljes listáját megkapnánk a könyv végén, az egy teljes értékű Hegel-bibliográfiát jelentene, ami nem kis segítség lenne a téma iránt érdeklődő olvasók számára.

Hasonlóan zavaróak azok a könyvészeti apróságok, amelyek azonban komolyan levonnak a könyv élvezeti értékéből: a fejezetek elején álló mottók nincsenek lábjegyzetelve, ami – a különösen kontextusra utalt mottók esetén – értelemzavaró hatású tud lenni. Szintén problémát jelenthet az egyszeri olvasónak, hogy az idézetek esetében a szerző közbeékeléseinél („írja Hegel” stb.) nem szakad meg a zárójel, amit meg lehet szokni, de első olvasásra rendkívül furcsának tűnik – különösen az egyébként rendkívül precíz hivatkozások tükrében. A könyv legsajnálatosabb negatívuma azonban vitán fölüli a nyomdahibák töménytelen száma: gyakorlatilag min-

den oldalon akad egy elütés, félregépelés, ami rendkívül megnehezíti az egyébként sem könnyű szöveg olvasását. A hiányzó szótagok, lezáratlan idézetek visszatérő problémát jelentenek a mű olvasása során. Ez a jelenség azonban – sajnos – napjainkra az egész magyar könyvpiac közös problémájává nőtte ki magát.

Összességében a könyvet bátran tudom ajánlani minden, a filozófia iránt komolyabban érdeklődő olvasónak, akit nem tántorítanak el az apróbb hibák, vagy a rendkívül tömény szöveg, ha közelebbi ismeretségbe szeretne kerülni akár a hegeli filozófia egészével, akár annak részleteivel, mivel a könyv jó érzékkel kezeli a monográfia arányait: az egyes fejezetek önállóan is informatívak és relevánsak, azonban a könyv egésze is több a részek összességénél, tájékoztat az életrajz adatairól, azonban nem törekszik a filozófia pszichológizáló magyarázatára, részleteibe menő ismertetést nyújt az egyes művekről, azonban egészükben is elemzi őket. Hiánypótló munka tehát, amelynek ott a helye minden, a német idealizmussal foglalkozó ember polcán.